

ULKOASIAINVALIOKUNNAN LAUSUNTO 7/2009 vp

Valtioneuvoston selvitys komission tiedonannosta "Euroopan unionin Itämeren alueen strategia"

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on 17 päivänä kesäkuuta 2009 lähettänyt valtioneuvoston selvityksen komission tiedonannosta "Euroopan unionin Itämeren alueen strategia" (E 75/2009 vp) ulkoasiainvaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- erityisasiantuntija Nina Hyvärinen, valtioneuvoston kanslia
- Itämeri-koordinaattori Jari Luoto, ulkoasiainministeriö
- neuvotteleva virkamies Seija Rantakallio, ympäristöministeriö.

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

Komissio antoi esityksensä Euroopan unionin Itämeren alueen strategiaksi ja sen liitteeksi tulevaksi toimintaohjelmaksi kesäkuussa 2009 (KOM(2009) 248, 10.6.2009).

Komission EU:n Itämeren alueen strategiaa koskeva esitys koostuu komission tiedonannosta ja liitteenä olevasta toimintaohjelmasta. Toimintaohjelmaan sisältyy neljään pilariin jaettuna 15 painopistealuetta, joiden toteuttamiseksi käynnistetään 80 lippulaivahanketta. Strategian neljä pilaria ovat Itämeren alueen 1) ympäristön kannalta kestävä kehitys, 2) taloudellinen menestys, 3) vetovoiman ja yhteyksien kehittäminen ja 4) turvallisuus.

EU:n Itämeren alueen strategiaa koskeva poliittinen päätöksenteko ja toimeenpanon seuranta esitetään hoidettavaksi Eurooppa-neuvostos-

sa, joka antoi komissiolle toimeksiannon strategian laatimiseksi. Strategiaa voitaisiin käsitellä hyväksymisen jälkeen välitarkistusten yhteydessä joka toinen vuosi. Strategian liitteeksi tuleva toimintaohjelma on suunniteltu avoimeksi, ja neuvosto pyytäne komissiota tarkastelemaan ja päivittämään strategiaa ja toimintaohjelmaa säännöllisesti, jotta alueen ajankohtaisiin tarpeisiin ja haasteisiin voidaan vastata paremmin. Esitetyt muutokset ja täydennykset tulisivat neuvoston vahvistettaviksi.

Komissio on jakanut alueen valtioille vastuuta toimintasuunnitelmaan sisältyvien tavoitteiden, niin kokonaisten painopistealueiden kuin yksittäisten hankkeidenkin toteuttamisesta ja koordinoinnista. Kaikille strategian 15 painopistealueelle on löydetty seurannasta ja koordinaatiosta vastuun ottava johtovaltio, ja komissio määrittelee parhaillaan yhdessä jäsenmaiden

kanssa vastuutahoja lippulaivahankkeille. Koordinaattoreiden tulee raportoida komissiolle vuosittain painopistealueen alla olevien hankkeiden toimeenpanosta ja saavutetusta edistyksestä.

Komission tarkoituksena on perustaa puheenjohtajanaan toimiva korkean tason työryhmä, jossa seurataan ja koordinoitaan kaikkien painopistealueiden toimeenpanon edistymistä yhdessä jäsenvaltioiden kanssa. Toimintaohjelman painopistealueiden koordinaattoreiden on tarkoitus raportoida korkean tason työryhmälle säännöllisesti.

Eri painopistealueiden alla olevat konkreettiset hankkeet ovat hyvin eritasoisia ja vaihtelevat hallintojen välisen yhteistyön tehostamisesta konkreettisten infrastruktuurihankkeiden toteuttamiseen. Käytännön toteutuksessa ja lippulaivahankkeissa turvaututaan alueen eri toimijoihin. Toteuttajina toimivat alueelliset yhteistyöverkostot ja -järjestöt (esimerkiksi Itämeren suojelukomissio HELCOM, Itämeren valtioiden järjestö CBSS ja Pohjoismainen ministerineuvosto), ammatillisten ja etujärjestöjen verkostot, asiantuntijaorganisaatiot, tutkimuslaitokset ja kansalaisjärjestöt.

Tässä vaiheessa Itämeri-strategialle ei esitetä uutta rahoitusta.

Toimintasuunnitelman tavoitteiden ja hankkeiden toteutuksessa tullaan nojautumaan moniin eri rahoituslähteisiin. Kyseeseen tulevat unionin budjetti, jäsenvaltioiden kansallinen rahoitus, yksityinen rahoitus ja kansainvälisten rahoituslaitosten (Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankki EBRD, Euroopan investointipankki EIP ja Pohjoismainen investointipankki NIB) osallistuminen. Komissio korostaa olemassa olevien lukuisten rahoituslähteiden hyödyntämistä toimintasuunnitelman toteuttamisessa. Komission aluepolitiikan pääosasto suunnittelee perustavansa rahoituksen kartoittamisessa avustavan yhteyspisteen.

Monimuotoinen rahoitus, mukaan lukien unionin ohjelmien rahoitusvälineet, jäsenvaltioiden kansallinen rahoitus, muiden toimijoiden varat sekä kansainvälisten rahoituslaitosten lainat, on välttämätön edellytys erityisesti suurten

ympäristöinvestointien ja liikenne- ja energia-verkkojen rakentamisen toteuttamisessa.

Euroopan parlamentin aloitteesta unionin talousarvioon on vuodesta 2009 alkaen sisällytetty myös Itämeri-budjettilinja, jonka rahoituksen suuruus ja käyttötarkoitus on avoinna. Suomi on alustavissa budjettikannanotoissaan pitänyt esillä myös mahdollisuutta käyttää momenttia strategian ulkoisen ulottuvuuden tarkoittamaan yhteistyöhön Venäjän ja Valko-Venäjän kanssa.

Vaikka Itämeri-strategia on unionin sisäinen väline, tarvitaan sen tavoitteiden saavuttamiseksi tiivistä yhteistyötä alueen EU:n ulkopuolisten maiden kanssa. Suomen tavoitteiden mukaisesti komissio esittää ensisijaiseksi välineeksi tähän pohjoista ulottuvuutta ja sen valmistelu- ja päätöksentekorakenteita.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että Itämeri-strategian toimeenpano aloitetaan välittömästi. Valtioneuvosto kiinnittää strategian jatkovalmistelussa ja toimeenpanossa erityistä huomiota siihen, että Itämeren alueen ympäristöhaasteisiin vastaaminen ja taloudellisen dynamiikan hyödyntäminen edellyttävät kunnianhimoisia, määrätietoisia ja konkreettisia toimia sekä yksityiskohtaista tavoitetasoa määrittelyä.

Valtioneuvosto painottaa Itämeren alueen sisältökysymyksiä ja haasteisiin vastaamista EU-tason toimin mukaan lukien sitovat säädökset. Erityisesti merelliseen ympäristöön liittyvien ongelmien ratkaiseminen ja toimet rehevöitymisen pysäyttämiseksi sekä meriturvallisuuden parantaminen ovat tärkeitä painopistealueita. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että EU-strategiassa painotetaan ja strategialla tehostetaan HELCOMin Itämeri-toimintaohjelman ja Itämeren alueen energiaverkkoja koskevan toimintaohjelman toimeenpanoa täysimääräisesti.

Valtioneuvosto tukee sitä, että komissio säilyttää jäsenmaiden ohella keskeisen roolin strategian seurannassa ja hallinnoinnissa. Korkean tason työryhmän perustaminen komission puheenjohtajana toisi strategian seurantaan ja toimintaohjelman toteutukseen ja ohjelman täydentämiseen jatkuvuutta ja pysyvyyttä.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että unionilta löytyy riittävät voimavarat Itämeri-politiikan tavoitteita tukevien hankkeiden toteuttamiseen. Strategian toimeenpano edellyttää unionin olemassa olevien varojen ja ohjelmien käyttöä yhdessä jäsenvaltioiden ja yksityisten avustusvarojen kanssa sekä tukeutumista kansainvälisiin rahoituslaitoksiin.

Strategian jatkotyössä on selvitettävä vielä tarkemmin, millä keinoin strategiassa esitettyjen toimien riittävä, tehokas, oikein kohdennettu ja samalla joustava rahoitus voidaan parhaiten turvata. Valtioneuvosto katsoo, että komission ehdottama korkean tason työryhmä voisi kartoittaa ja koordinoita eri rahoitusvaihtoehtoja, jotta voidaan turvata toimintasuunnitelman hankkeiden toteutukseen tarvittava rahoitus.

Itämeri-strategia valmistuu sopivasti ennen kuin uusi komissio aloittaa toimikautensa, ja

strategia tulisi ottaa huomioon komission painopistealueissa ja ohjelmissa. Strategia antaa suuntaviivoja, kun komissio alkaa valmistella unionin seuraavia rahoituskehyksiä vuoden 2013 jälkeiselle ajalle, jolloin unionin ohjelmien suunnittelussa voidaan ottaa huomioon myös Itämeri-strategian sisältöpainotukset ja alueellinen näkökulma.

Valtioneuvosto pitää hyvänä, että pohjoinen ulottuvuus muodostaa unionin sisäisen strategian ulkoisen ulottuvuuden, joka edellyttää tiivistä yhteistyötä Venäjän, Valko-Venäjän ja Norjan kanssa. Pohjoinen ulottuvuus ja Itämeri-strategia tukevat toisiaan ja vahvistavat Itämeren alueella toteutettavaa politiikkaa niin unionin sisällä kuin myös kolmansien maiden kanssa.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Ulkoasiainvaliokunta pitää komission tiedonantoa Euroopan unionin Itämeren alueen strategiasta tarpeellisena ja oikea-aikaisena hankkeena, joka avaa mahdollisuuden ohjata alueen kehittämistoimia kestäväan suuntaan. Valiokunta on edellyttänyt (UaVM 7/2007 vp), että Suomi vaikuttaa aktiivisesti Itämeri-strategian valmisteluun komissiossa alueen taloudellisen dynamiikan hyödyntämiseksi ja toisaalta Itämeren tilan määrätietoiseksi kohentamiseksi. Valiokunta katsoo komission esityksen EU:n Itämeren alueen strategiaksi ja toimintaohjelmaksi olevan painopistealueiden valinnan osalta oikea. Valiokunta toteaa, että valtioneuvosto on valiokunnan edellyttämällä tavalla vaikuttanut aktiivisesti strategian valmisteluun ja ottanut vetovastuun rehevöitymisen ehkäisemisen (yhdessä Puolan kanssa), meriturvallisuuden parantamisen (yhdessä Tanskan kanssa), kestäväan maatalouden, metsätalouden ja kalastuksen sekä sisäisen turvallisuuden osa-alueilla.

Ulkoasiainvaliokunnan mielestä EU:n Itämeren alueen strategian avulla voidaan luoda

alueellinen kehys, jonka puitteissa unioni ja jäsenvaltiot voivat määritellä tarpeensa ja sovittaa ne olemassa oleviin rahoituslähteisiin. Strategian hyväksyminen voi avata uuden lähestymistavan alueelliseen yhteistyöhön muun muassa EU:n lainsäädännön ja politiikkojen tehokkaamman toimeenpanon kautta. Valiokunta kiinnittää tässä suhteessa huomiota esimerkiksi rakennetta ja aluepolitiikan, unionin meripolitiikan, tutkimus- ja innovaatiopolitiikan sekä liikenne- ja energiaverkkoja koskevan TEN-politiikan keskeiseen merkitykseen. Valiokunta pitää tärkeänä, että strategian toimeenpanossa hyödynnetään mahdollisimman hyvin Euroopan unionin kykyä antaa jäsenmaitaan sitovia säädöksiä.

Valiokunta katsoo, että EU:n toimenpitein on mahdollista vaikuttaa tehokkaasti Itämeren alueen kestäväan kehitykseen, koska kahdeksan Itämeren yhdeksästä rantavaltiosta on unionin jäsenvaltioita. Valiokunta kuitenkin korostaa, että strategian tehokas toimeenpano edellyttää yhteistyön kehittämistä ja parempaa sitoutumista esimerkiksi Helcomin tavoitteisiin Itämeren

valuma-alueen maiden sekä Pohjoisen ulottuvuuden puitteissa.

Valiokunta katsoo, että Venäjän ja muiden Itämeren maiden välisen yhteistyön tiivistäminen on tulevaisuuden haasteista keskeisin. Yhteistyön kehittäminen olisi valiokunnan käsityksen mukaan kaikkien Itämeren maiden etujen mukaista yhtä hyvin ympäristön suojelun, talouden kuin turvallisuuspolitiikankin näkökulmista. Venäjän sitouttaminen EU:n Itämeren alueen strategiaan muun muassa Pohjoisen ulottuvuuden ja sen kumppanuushankkeiden kautta on erittäin tärkeää. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi toimii aktiivisesti Venäjän sitouttamiseksi Espoon sopimukseen.

Itämeri on EU:n ja Venäjän merkittävä kosketuspinta. Itämeren merkitys Venäjälle on kasvanut nopeasti, sillä merkittävä osa sen ulkomaankaupasta ja öljyn ja kaasun kuljetuksista tapahtuu Itämeren kautta. Kuljetusten esteettömyys on Venäjälle kansallisesti tärkeä intressi, jonka turvaaminen on myös sen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan tavoite. Venäjä ei tässä suhteessa kuitenkaan olennaisesti poikkea esimerkiksi Suomesta tai Ruotsista, joille yhteyksien avoina pysyminen kaikissa oloissa on yhtä tärkeä intressi.

Valiokunta kiinnittää huomiota Itämeren alueen energiamarkkinoiden, tehokkuuden ja turvallisuuden parantamiseen tähtäävien toimien turvallisuutta lujittavaan vaikutukseen. Itämeren alueen sähkön ja kaasun siirtoyhteyksien sekä energiamarkkinoiden kehittämistä koskevan suunnitelman toteuttaminen osana Itämeren

alueen strategiaa vahvistaa valiokunnan mielestä selvästi alueen maiden turvallisuutta laajan turvallisuuden näkökulmasta tarkasteltuna.

Valiokunta toteaa, että hallinnointi, seuranta ja rahoitus ovat EU:n Itämeren alueen strategian toimeenpanon kannalta keskeisiä haasteita. Strategian tarkoituksena ei ole luoda uusia institutioita alueelle, vaan pikemminkin käyttää olemassa olevia unionirakenteita ja muita alueellisia rakenteita, kuten Pohjoismaiden neuvostoa ja Itämeren neuvostoa, nykyistä tehokkaammin. Rahoituksen osalta komission lähtökohtana on myös olemassa olevien lukuisien rahoituslähteiden hyödyntäminen toimintasuunnitelman toteuttamisessa. Valiokunta korostaa tehokkaan seurannan merkitystä, jotta toimintaohjelmaa voidaan tarvittaessa päivittää muuttuvia tarpeita vastaavaksi. Rahoituksen osalta valiokunta korostaa pitkän aikavälin tarpeiden huomioon ottamisen välttämättömyyttä, koska esimerkiksi Itämereen liittyvien ympäristöongelmien ratkaisussa vaaditaan vuosikymmeniä kestäviä toimenpiteitä. Valiokunta pitää tärkeänä, että valittua rahoitusmallia on voitava tarvittaessa tarkastella uudelleen riittävän, oikein kohdennetun ja joustavan rahoituksen turvaamiseksi.

Lausunto

Lausuntonaan ulkoasiainvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan korostaen edellä esitettyjä näkökohtia.

Helsingissä 22 päivänä lokakuuta 2009

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Pertti Salolainen /kok	Elisabeth Naucélér /r
jäs.	Eero Akaan-Penttilä /kok	Aila Paloniemi /kesk
	Pekka Haavisto /vihr	Pekka Ravi /kok
	Eero Heinäluoma /sd	Eero Reijonen /kesk
	Antti Kalliomäki /sd	Jutta Urpilainen /sd
	Ilkka Kanerva /kok	Ben Zyskowitz /kok
	Timo Kaunisto /kesk	vjäs. Timo Kalli /kesk
	Kimmo Kiljunen /sd	Krista Kiuru /sd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Olli-Pekka Jalonen.